Podlaskie alternacje

Jan Maksymiuk

Alternacja to wymiana głosek fonetycznie różnych w etymologicznie pokrewnych rdzeniach i tematach wyrazów. Mogę to wyrazić i po podlasku: ***Čeredovanie zvukuv*** *to zmiêna fonetyčno raznych zvukuv u etymologično zrôdnianych stryžniach i osnovach słôv* . Ponieważ jednak przeczuwam, że podlaska terminologia językoznawcza przez rzeczywistych i potencjalnych czytelników strony Svoja.org nie jest na razie tak dobrze znana, jak słownictwo zielarske albo grzybiarske, niniejsze zagadnienie wyłożę po polsku, to znaczy w naszym *lingua franca*.

Uważam, że nie warto wdawać się w dywagacje o klasyfikacjach i przyczynach alternacji, więc od razu przystąpię do rzeczy, to znaczy do prezentacji konkretnych przypadków wymiany głosek podlaskich. Jest tych przypadków, trzeba przyznać, sporo, ale bez ich znajomości i praktycznego opanowania sztuki alternacji nie ma co marzyć o swobodnym i poprawnym posługiwaniu się językiem. Jeśli ktoś nauczył się mówić po podlasku od rodziców albo dziadków, wcale nie musi wiedzieć, że wykorzystuje alternację, tak jak nie wiedzieli o tym jego rodzice i dziadkowie. Ci jednak, którzy nie mieli lub nie mają odpowiednich rodziców i dziadków, ale chcą nauczyć się języka podlaskiego z naszej strony lub z książki „Čom ne po-svojomu?", powinni wszystkie wyłożone poniżej wymiany głosek wkuć na pamięć, aby móc wypielęgnować w sobie *intuicję językową* i posługiwać się naszym melodyjnym i fonetycznie harmonijnym językiem bez błędów.

ALTERNACJE SPÓŁGŁOSKOWE

1. Potrójne:

[g] — [z’] — [žk]/[ž]: mačuga — mačuzi — mačužka; kolega — kolezi — koležanka, koleženśki;

[h] — [z’] — [žk]/[ž]: noha — nozie — nôžka, nožysko; doroha — dorozi — dorôžka, dorôžny; stôh — stozi — stožok, stožysko;

[k] — [c’] — [čk]/[č]: ruka — ruciê — ručka, ručysko, ručny; verovka — verovci — verovočka, verovočny; bôk — boci (*częściej:* bokovi) — bočok, bôčny;

[ch] — [s’] — [šk/[š]: ucho — usiê (*częściej:* uchovi) — uško, ušny; vôlcha — vôlsi — vulšyna;

[h] — [š] — [ž]: dovhi — dovšy — dovžêj;

[zk] — [žš] — [ž]: uzki — užšy — užêj;

[s] — [žš] — [ž]: vysoki — vyžšy — vyžêj.

2. Podwójne:

[z] — [ž]: vjazati — vjažu; mazati — mažu;

[d’] — [dž]: voditi — vodžu; jiêzditi — jiêzdžu;

[t’] — [č]: kotiti — koču; chotiêti — choču;

[s’] — [š]: nositi — nošu; prositi — prošu;

[st] — [šč]: svistati — svišču;

[sk] — [šč]: połoskati — połošču;

[k] — [č]: płakati — płaču; skakati — skaču;

[ł] — [l]: kołoti — kolu; mołoti — melu;

[hč] — [h]/[ž]: biêhčy — bihut/bižat

[ch] — [š]: kołychati — kołyšu.

ALTERNACJE SAMOGŁOSKOWE

1. Potrójne:

[ô] — [e] — [o]: žônka — ženich — žonaty;

[ê] — [e] — [o]: šêsť — šesti — šosty; siêm — siemi — siomy.

2. Podwójne:

[ô] — [o]: kôt — kota, koty; vôsim — vośmy; doroha — dorôh; sioło — siôł;

[ô] — [e]: niôs — nesu; vjôz — vezu;

[ê] — [i]: diêło — diła; miêstie — mistia;

[ê] — [e]: kuliêš — kulešu; berete — berête;

[ê] — [a]: liêzti — łaziti; siêsti — siadati; simja — simjiê;

[u] — [o]: sposub — sposobu; jahoda — jahud;

[u] — [e]: večur — večera;

[e] — [o]: vesti — voditi; nesti — nositi;

[o] — [a]: honiti — haniati; kotiti — kačati;

[o] — [ø]: vinok — vinka; son — snu;

[e] — [ø]: chłopeć — chłopcia; deń — dnia;

[ê] — [ø]: vorobiêj — vorobja;

[i] — [ø]: piti — pju; biti — bju.

Jak czytamy alfabet podlaski

Język podlaski zapisujemy zmodyfikowanym alfabetem łacińskim, różniącym się nieco od alfabetu polskiego. Poniżej podajemy zasady czytania liter, które nie występują w alfabecie polskim, oraz tych, których wymowa w gwarach podlaskich różni się od wymowy literackiej w języku polskim.

Litery ***Č č, Š š, Ž ž*** czytamy odpowiednio jak polskie ***Cz cz, Sz sz, Ż ż***.

Litery ***Ď ď, Ť ť*** czytamy odpowiednio jak ***miękkie d, t*** w języku rosyjskim (***дь, ть***).

Literę ***V v*** czytamy jak polskie ***W w***.

Literę ***H h*** czytamy dźwięcznie, to znaczy jak ***dźwięczny odpowiednik głoski Ch ch.***

Literę ***Ł ł*** czytamy bez zaokrąglenia warg, dotykając językiem przednich zębów, jak ***Л л*** w języku białoruskim lub rosyjskim.

Dyftong ***Ô ô*** czytamy zaczynając od ***u*** i szybko przechodząc do ***o***.

Dyftong ***IÊ iê*** czytamy zaczynając od ***i*** i szybko przechodząc do ***e***.

Dyftong ***Ê ê*** czytamy zaczynając od ***y*** i szybko przechodząc do ***e***.

Pozostałe litery alfabetu podlaskiego czytamy jak odpowiednie litery w alfabecie polskim.

Wspierajmy Svoja.org

Niniejszą lekturę pobraliście Państwo z biblioteki serwisu Svoja.org lub zrobiła to osoba, od której otrzymaliście Państwo ten plik. Wszystkie zasoby Svoja.org znajdują się w domenie publicznej, korzystanie z nich jest wolne od opłat.

Serwis Svoja.org założyliśmy na przełomie lat 2007 i 2008 z myślą o ratowaniu języka podlaskiego i jego dziedzictwa. Misję tę staramy się realizować w sposób maksymalnie spójny i uporządkowany, tzn. nadając temu mówionemu dotąd językowi formę literacką, własny alfabet i kodyfikację gramatyczną oraz utrwalając jego specyfikę i bogactwo syntaktyczne. To ostatnie zadanie realizujemy poprzez publikację tekstów oryginalnych oraz przekładów światowego dziedzictwa literackiego.

Nigdy nie zakładaliśmy, że będziemy zarabiać na tej działalności, i nie zamierzamy tego robić. Swoją pracę traktujemy jako spłatę długu wobec przodków, którzy nie dysponując dobrodziejstwami technologii zachowali nasz język do obecnych czasów i pokoleń potencjalnych użytkowników. Uważamy, że konsekwentne wprowadzanie języka na salony świata cyfrowego i jego „zadomowianie” w realiach epoki komunikacyjnej daje pewne nadzieje na dalsze [prze]trwanie.

Jeśli po lekturze e-booka, czytają Państwo również ten dodatek i mają podobne przemyślenia, to jakaś część naszej misji została wykonana.